

39

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

39.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

22-26 MAYIS 2017

BURSA

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 178/3
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 3551/3

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Adil ÖZME

22-26 Mayıs 2017 tarihlerinde gerçekteştirilen 39. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Bursa Bùyùkřehir Belediyesi'nin ve Uludađ Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekteştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama
Yakup řahiner, Mehmet Esen, Sibel Gök

Kapak Resmi: Aygùn Meriç, İznik Roma Tiyatrosu

ISBN: 1017-7655

Kapak Resmi : Aygùn MERİÇ

İznik Roma Tiyatrosu
Basım Yeri : Star Matbaacılık / BURSA
0224 249 33 20
Sertifika No : 15366

**39. ULUSLARARASI KAZI,
ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU**

**SCIENTIFIC COMMITTEE OF 39th INTERNATIONAL
SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY**

Prof. Dr. Yusuf ULÇAY

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Prof. Dr. Charles Brian ROSE

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN

Prof. Dr. Havva İŐKAN İŐIK

Prof. Dr. Hakkı ACUN

Prof. Dr. İ. Hakan MERT

Prof. Dr. Berna ALPAGUT

Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL

Prof. Dr. Aziz NOVRUZLU

Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE

Prof. Dr. Miroslav NOVAK

Prof. Dr. Douglas BAIRD

Doç. Dr. Derya ŞAHİN

Doç. Dr. Necmi KARUL

Doç. Dr. Aygün EKİN MERİÇ

Yrd. Doç. Dr. V. Belgin DEMİRSAR ARLI

Yrd. Doç. Dr. Filiz İNANAN

İÇİNDEKİLER

K. Levent ZOROĞLU, Ramazan BOZKURTTAN, Batuhan ÖZDEMİR Kelenderis 2016 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları	1
Işık ADAK ADIBELLİ 2016 Kırşehir Kale Höyük Kazısı	17
Sait BAŞARAN, Stefan KARWIESE, Helmut BRÜCKNER, Gülnur KURAP, Bahar MERGEN, Anca DAN-CRISTINA Ainos 2016 Yılı Çalışmaları	31
Bilal SÖĞÜT Stratonikeia 2016 Yılı Çalışmaları	53
Stefania MAZZONI, Anacleto D'AGOSTINO, Valentina ORSI New Results From the Excavations Season 2016 at Uşaklı Höyük (Yozgat)	69
Faris DEMİR Aigeai Kazısı 2014-2016	83
B. Yelda OLCAY UÇKAN, Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN, Seçkin EVCİM Olympos Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları	99
Gregory MCMAHON, Tevfik Emre ŞERİFOĞLU, Sharon R. STEADMAN Orta Anadolu Platosu'ndaki Çadır Höyük'te 2016 Kazı Sezonu Sonuçları	119
S. Yücel ŞENYURT, Atakan AKÇAY, Emirhan BULUT Kurul Kalesi 2016 Yılı Kazı Çalışmaları	133
Şahin YILDIRIM Tios-Tieion 2016 Yılı Kazı, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları	147
Michael HOFF, Rhys TOWNSEND, Ece ERDOĞMUŞ, Birol CAN, Timothy HOWE, Geraldine DOBOS Antiochia ad Cragum Excavations: 2015-2016 Season	169
Rafet ÇAVUŞOĞLU, Hanifi BİBER, Sinan KILIÇ, Hakan YILMAZ Van Çavuştepe Kalesi 2015-2016 Yılı Çalışmaları	187
Elif ÖZER Aizanoi 2016 Sezonu	207
Musa KADIOĞLU, Canan ÖZBİL, Mustafa ADAK, Çiğdem GENÇLER GÜRAY, Özlem VAPUR, Görkem YENİCE 2016 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (7. Sezon)	229

Ahmet ÇAYCI, Zekeriya ŞİMŞİR Gevale Kalesi 2016 Yılı Kazı Çalışmaları	251
Mehmet IŞIKLI, Oğuz ARAS, Ayşegül AKIN ARAS Van Ayanis Kalesi 2016 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları	263
Eylem ÖZDOĞAN, Mehmet ÖZDOĞAN, Şafak NERGİZ, Özlem AYTEK, Hazal AZERİ, Hilal YUMAKLI Kırklareli Höyüğü 2016	281
Elif Tül TULUNAY et alii Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2016 Yılı Kazısı	301
Nicholas CAHİLL Sardis, 2016	327
Erdal ESER, Muhammed GÖRÜR, Meryem ACARA ESER Divriği Kalesi: 2016	345
Tayfun YILDIRIM, Bülent ARIKAN, Aslı ÜNAR Resuloğlu 2016 Yılı Çalışmaları	355
Özlem ÇEVİK, Osman VURUŞKAN, Coşkun SİVİL, Kemal SEVİNDİK Ulucak Höyük 2015-2016 Yılı Kazı Çalışmaları	365
Remzi YAĞCI, Davut YİĞİTPAŞA Soli Pompeiopolis 2016 Kazıları	377
Nurettin ARSLAN, Beate ARSLAN, Caner BAKAN Assos Kazı 2016 Yılı Çalışmaları	389
Sema ATİK KORKMAZ Letoon 2016	405
Nuran ŞAHİN, Onur ZUNAL, Gülşah GÜNATA, Elçin DOĞAN GÜRBÜZER Klaros 2016	421
Douglas BAIRD Boncuklu Höyük ve Çatalhöyük'ün Öncülleri	439
V. Belgin DEMİRSAR ARLI İznic Çini Fırınları Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları	445
Mustafa BÜYÜKKOLANCI, Gülgün YILMAZ, Fuat YILMAZ Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi 2016 Kazı ve Onarım Çalışmaları	461
Gürcan POLAT, Yasemin POLAT, Kahraman YAĞIZ, Rabia AKTAŞ,	

Aslı SAKA, Evren AÇAR, Ecem BAYSU, Ertuğrul KIRAÇ Antandros 2015-2016 Yılı Kazıları	477
Hüseyin Murat ÖZGEN Adramytteion (Ören) 2015 - 2016 Yılları Kazı ve Onarım Çalışmaları	503
Yusuf ALBAYRAK, S. İrem MUTLU Sogmatar Nekropolü 2016 Yılı Temizlik Çalışmaları	525
Mirko NOVAK, Deniz Yaşın MEIER Sirkeli Höyük 2014-2016 Yılları Çalışmaları.....	545
Timothy P. HARRISON, Elif DENEL, Stephen BATIUK “Tayinat Höyük Araştırmaları, 2016”	563
Ünsal YALÇIN, Gönül YALÇIN, Hamza EKMEK, Önder İPEK Derekutugun Eski Maden İşletmeleri ve Madenci Yerleşmesi 2016 Çalışmaları	573
Şevket DÖNMEZ, Aslıhan YURTSEVER BEYAZIT, Salih KAYMAKÇI, Burçin ADISÖNMEZ, Fidane ABAZOĞLU Oluz Höyük Kazısı Onuncu Dönem (2016) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar	597
E. Emine NAZA-DÖNMEZ, Şeyda ALGAÇ, Tolga AYDIN Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2016 Dönemi Çalışmaları.....	613
Abuzer KIZIL, Taylan DOĞAN Euromos 2016 Yılı Çalışmaları	623
Ersin ÇELİKBAŞ, Vedat KELEŞ, Ertuğ ERGÜRER Hadrianoupolis 2016 Yılı Çalışmaları	645

OLYMPOS KAZISI 2016 YILI ÇALIŞMALARI

B. Yelda OLCAY UÇKAN*
Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN
Seçkin EVCİM

Olympos antik kentinde 2016 sezonundaki kazı çalışmaları 19 Temmuz–09 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 19 Eylül–30 Kasım arasında ise Antalya Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü denetiminde çalışmalar yapılmıştır. 2016 sezonunda kazı çalışmaları S7/VIII ve S7/VII sektöründeki *trikliniumda*, S7/VI sektöründeki kilisede (III No.lu Kilise) ve S6/IX sektöründeki *mansioda* yürütülmüştür. Ayrıca S6/V sektöründeki kilisede (VII No.lu Kilise) bitki temizliği yapılmıştır. 19 Eylül tarihinden sonra ise gerekli görülen alanlarda koruma önlemleri alınmış ve S7/VIII sektöründeki mekanlar içerisinde moloz temizliği yapılmıştır (Plan: 1)¹.

Triklinium Çalışmaları (S7/VIII ve S7/VII)

Triklinium, kuzey kentte yer alan *episkopeion* kompleksinin (Piskoposluk Sarayı) bir parçasıdır. Kuzey-güney doğrultusunda 16.10x9.50 m. ölçülerin-

* Prof. Dr. B. Yelda OLCAY UÇKAN; Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 26470-Eskişehir/TÜRKİYE.

Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN; Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 20070-Denizli/TÜRKİYE.

Yrd. Doç. Dr. Seçkin EVCİM; Ordu Üniversitesi, Ünye Meslek Yüksek Okulu Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü Mimari Restorasyon Programı, 52300-Ordu/TÜRKİYE.

¹ Çalışmalar Mimar Yrd. Doç. Dr. Erkan Uçkan, Pamukkale Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Muradiye Öztaşkın, İstanbul Arkeoloji Müzelerinden Dr. Ögül Emre Öncü, İstanbul Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Sami Öztürk, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesinden Araş. Gör. Haralambos Nikolayidis, Arkeolog Orhan Atvur, Mimar Bülent Baykal, Şehir Plancısı Tufan Mut, Harita Mühendisi Ahmet Nadir Topograf, Sanat Tarihi Yüksek Lisans öğrencileri Mehmet Cihangir Uzun, Sinan Sertel, Berna Yıldırım, Samet Solhan, İremnur Kurban, Tarih Yüksek Lisans öğrencisi Ezgi Demirhan ve altı işçinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarında Bakanlık Temsilcisi olarak Diyarbakır Müzesinden Arkeolog Canan Okal, onarım çalışmalarında Antalya Müzesinden Uzm. Ersin Yasin Öztürk görev almıştır. Çalışma iznini veren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Anadolu Üniversitesi Proje Birimine, maddi destek sağlayan Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED)'e, çalışmalara aynı destekte bulunan Kumluca Belediyesi, Başak Kiremit, ICF Airports ve BP Türkiye'ye teşekkür ederiz.

de dikdörtgen planlı mekan batısındaki birer kapıyla *peristyl* ve mekan 15 ile bağlantılıdır. Yapının güneyinde *peristylle* ortak kullanılan bir *vestibulum* yer alır (Plan: 2-3). Mekanın boyutları, kompleks içerisindeki konumu ve dekorasyonu göz önüne alındığında yemek salonu olarak kullanımının yan sıra toplantı salonu olarak da kullanıldığı düşünülmektedir.

*Triklinium*daki çalışmalar ilk olarak 2010 sezonunda yapılmıştır. Bu çalışmalarda batı duvar önünde çalışılmış ve mekanın zemin kotu tespit edilmiştir. Ayrıca mekanın güneyindeki giriş kapısında çalışılmış ve burada tespit edilen *in-situ* konumdaki iki sütun kaidesi sayesinde kapı açıklığının üç kemerli düzenlendiği anlaşılmıştır. Daha sonra 2015 sezonunda mekan içerisindeki bitki ve ağaçlar temizlenmiş ve yoğun moloz dolgu ortalama +440 kot seviyesinde tesviyelenmiştir.

2016 sezonundaki kazı çalışmaları bu seviyeden başlayarak sürdürülmüştür. Kazı çalışmaları sonucunda *triklinium* zemini tamamen ortaya çıkarılmıştır (Resim: 1). Zemin kotu +397 ve +411 arasında değişmektedir. Mekanın zemini orta boyutlu dere taşlarının sıkıştırılmış toprak üzerine yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Geniş mekan içerisine yayılan döşemede zemin taşları belirli aralıklarla düzenli sıralar halinde sıralanmıştır. Bu durum, tespit edilen zeminin mozaik altlığı olarak yapılmış *statumen* katmanı olabileceğini ve düzenli sıraların geometrik motifleri belirlemek için yapılmış olabileceğini düşündürmüştür. Ancak kazı çalışmalarında zeminde mozaik kullanılmış olabileceğini gösteren bir bulgu tespit edilmemiştir. Zemin üzerinde tespit edilen çok sayıda kiremit parçası mekanın çift pahlı kırma çatı üzerinde kiremit kaplı olduğunu göstermiştir.

Mekanın kuzey duvarı önündeki apsisin yapıya daha sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Apsis eklendiği oluşan köşe odalarına geçiş için kemer ya da lento ile herhangi bir kapı yapılmadan duvarlar arasında bırakılan yaklaşık 85 cm. genişliğindeki açıklıkların kullanıldığı anlaşılmıştır. Köşe odaları ve apsis yarım dairesinde zemin kotu, ana mekandan ortalama 30 cm. yüksek tutulmuştur (Resim: 1).

Mekanın iki evresi arasındaki ilişkinin anlaşılması amacıyla apsisin doğu yarısında derinleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda beş katmanlı bir blokaj tespit edilmiştir. Blokajın en altında +391-403 kotları arasında dere mili kullanılmıştır. Bunun üzerinde +403-409 kotu arasında kırılmış seramik, kiremit, künk parçaları ve kemik içeren atık malzemeye dolgu yapıldığı tespit edilmiştir. Bu dolgu içerisine, apsisin kuzey doğu köşesinde küçük bir alanda, atık *tessera* parçaları da atıldığı gözlenir. Bu dolgunun üzeri 4 cm.

kalınlığında kireç harç ile kaplanmıştır. Harcın üzerine +413-426 kotları arasında küçük boyutlu dere taşları yerleştirilmiştir. En üst katmanda ise +443 kotunda düzlem oluşturacak şekilde harçla sabitlenmiş büyük boyutlu dere taşları kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda apsis önü, köşe odaları ve ana mekandaki döşemenin beraber planlandığı anlaşılmıştır. Bu durum yapıya eklenen apsisin, mekan henüz kullanılmaya başlanmadan, inşa süreci esnasındaki bir planlama değişikliğiyle yapıya eklendiğini gösterir. Apsis duvarı ve beden duvarları arasında malzeme-teknik açıdan farklılık olmaması da bu görüşü destekler.

Kazı çalışmalarında apsis duvarıyla oluşturulan köşe odalarının kazıları da tamamlanmıştır. Böylece yapının her iki evresine ait tüm mimari düzenlemelerin niteliği tespit edilmiştir. Kuzey batı köşe odasında +746 kot seviyesinden zemin tespit edilen +438 kotuna inilmiştir. Kuzeybatı köşe odasında kuzeye açılan bir kapı açıklığı bulunduğu ve daha sonra bu kapının kapatıldığı anlaşılmıştır. Kapının yuvarlak kemeri taş-tuğla alması düzendir. Kapı kemeri ile batıdan birinci niş kemeri arasında küçük bir kandil nişi yer alır. Dikdörtgen şekilli kandil nişi tuğladan yuvarlak kemerli düzenlenmiştir. Nişin iç yüzeyinde merkezdeki dikey tuğlanın iki yanına yerleştirilmiş diyagonal tuğlalarla stilize bitkisel bir motif oluşturulmuştur. Kuzey doğu köşe odasında +674 kotundan zemin tespit edilen +434 kotuna inilmiştir. Köşe odasının kuzey duvarında tuğladan yapılmış dairesel bir rozet görülür. Odanın doğu duvarında ise dikdörtgen planlı bir niş tespit edilmiştir. Niş içinden çıkan bir incir ağacı nedeniyle tahrip olmuştur. Ancak yuvarlak kemerli olduğu anlaşılmaktadır (Resim: 2).

Kazı çalışmalarında apsis merkezindeki niş önünde 75 cm. çapında dairesel planlı bir kuyu bulunmuştur (Resim: 3). Moloztaştan örülmüş kuyu içerisinde +275 kotuna kadar derinleşilmiştir. Mekanın kuzey duvarının nişlerle hareketlendirilmiş bir çeşme olduğu anlaşılmaktadır. Tespit edilen kuyu, 2015 sezonunda *peristylin* kuzey portikosunda bulunan kuyu gibi, su drenajıyla ilişkili bir düzenlemedir. *Triklinium* çeşmesi nişli düzenlenmiş olması ve tuğla dekorasyonu ile *peristyl*deki ve vaftizhane *vestibulum*undaki çeşmeyle benzerdir.

Triklinium kazısında bulunan seramikler mekanın kullanımı ile ilgili önemli veriler sunmuştur². Mekan içerisinde bulunan seramiklerin tamamı

² Olympos antik kentinde ele geçirilen seramik buluntular ile ilgili çalışmalar Yrd. Doç. Dr. Muradiye Öztaşkın tarafından sürdürülmektedir.

6. yüzyıl ve 7. yüzyıl başına aittir. Ele geçirilen bazı parçaların üzerinde harç tabakası gözlenebilmesi nedeniyle mekanı oluşturan duvarlar içerisinde yapı malzemesi olarak ikinci kez kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Bu uygulama yapı içerisindeki nemi alarak dışarı iletmesi için Bizans Döneminde bilinen bir uygulamadır. Üzerinde harç gözlenen tüm parçalar *amphora*, tekne ve *pithos* gibi kalın cidarlı formlara aittir. Bunlar arasında ağız formu tespit edilebilen örnekler 5. yüzyıla aittir ve batı köşe oda duvar yıkıntısı içerisinde bulunmuştur (Çizim: 1). Bu veri *triklinium*un inşasında tespit edilen mimari kronoloji ile örtüşmektedir. Buna göre 5. yüzyıl sonunda yapının ekleriyle beraber inşası tamamlanmış, 6. yüzyıldan itibaren yoğun olarak kullanılmış ve 7. yüzyıl başında terkedilmiştir. Mutfak, depolama ve servis kaplarının yoğun olarak bulunmuş olması dini kompleks içerisinde toplantı salonu olmasının yanı sıra yemek salonu olarak da kullanıldığını göstermektedir.

*Triklinium*daki kazı çalışmalarının tamamlanmasının ardından üç boyutlu lazer tarayıcı ile rölevesi alınmış ve detaylı fotoğraf çekimi ile belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

III. No.lu Kilise (S7/VI)

S7/VI sektörünün kuzey batısında yer alan III No.lu kilise üç nefli, *nartheks*li ve tek apsisli bir bazilikadır (Plan: 4). *Nartheks* olarak değerlendirdiğimiz mekan yapıya göre oldukça geniş olup *atrium* şeklinde düzenlenmiş olması da ihtimal dahilindedir. *Nartheks*in güney duvarında bir kapı açıklığı yer alır; batısında ise duvar kalıntılarına dayanarak iki bölümlü bir mekan okunmaktadır. Bu mekan kenti kuzey-güney hattında kat eden Köprü Caddesi'yle kilise arasında kalır. *Nartheks*ten *naosa* her nef ekseninde yer alan üç kapıyla geçilir. Orta nef kapısının devşirme malzemelerden lento ve sövelerle dikdörtgen şekilli olduğu anlaşılmaktadır. Yan neflere açılan kapıların ise yuvarlak kemerli düzenlendiği görülür.

Naos 17.50 x 12.70 m. ölçülerindedir (Resim 4). *Naos*un kuzeybatısında işlevi bilinmeyen ve *naos*la bağlantısı henüz tam anlaşılamayan yaklaşık 3.50 m. yarıçaplı bir eksedra bulunmaktadır. Eksedranın içindeki yıkıntının yüksekliğinden yarım kubbeye örtülü olabileceği tahmin edilmektedir. Kalan izlerden eksedra içerisindeki payandaların birbirlerine kemerlerle bağlandığı anlaşılmaktadır. Böylece iç mekanda beş adet *arkosolium* oluşturulmuştur.

Kilisenin güney duvarı iç cephesinde bir sıra halinde izlenen, *naos* zemininden yaklaşık 4.20 m. yukarıdaki hatıl delikleri, en azından güney nef üzerinde bir galeri katı bulunduğuna işaret eder. Hatıl delikleri seviyesinin alt hizasında pencere açıklıkları yer alır. Kuzey duvar ise herhangi bir kat ve açıklık düzenlemesi okuyamayacağımız oranda yıkılmıştır. Kuzeyde en dikkat çekici öğeler eksedranın payandalarıdır. Yarım daire planlı ve yarım kubbe örtülü olduğu anlaşılan eksedranın geniş kemerini taşıyan bu payandalar devşirme kesme taşlar kullanılarak örülmüştür. Yüksek seviyede günümüze ulaşan bu kısımlar kuzey nefte, en azından batı yarısında, galeri olmadığını gösterir.

Apsis arkasındaki duvarın çok küçük bir bölümü görünse de apsisin iki yanındaki giriş açıklıklarından köşe odaları bulunduğu anlaşılır. Apsis merkezinde, şu anda apsis içerisine devrilmiş olan bir çifte sütundan anlaşıldığı üzere ikiz pencere düzenlemesi uygulanmıştır. Apsisin iki yanında, karşılıklı batı duvarda da görülen payandalar yer alır. Bu payandalar nef ayırımını tanımlamamızı sağlamaktadır.

Öncelikle bitki temizliği yapılan kilisede mimari plastiğe dayalı bir tarihlendirme yapılabilmesi amacıyla kazıya *templon* çevresinde başlanılmıştır. Burada bir başka amaç da *templon* tipini belirleyebilmektir. *Templon stylobatı* tespit edildikten sonra *templon* yıkıntısının büyük oranda batıya doğru uzandığı fark edilmiş ve orta nefte *templon*dan batıya doğru 3 m. genişliğinde bir alanda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Böylece 7,5x3 m. ölçülerinde bir kazı alanı oluşturulmuştur.

İlk etapta tanımlanan alanın güney yarısı, ikinci etapta kuzey yarısı kazılmıştır (Resim: 5). +402 kotunda parçalanmış mermer sütun, +388 kotunda *templon stylobatı*, +384 kotunda *templon*un orta giriş açıklığı eşiği tespit edilmiştir. Ayrıca +407/+384 kotları arasında *templona* ait 5 cm. kalınlığında mermer levha parçaları, mermer balüster, mermer topuzlu balüster parçaları, kilisenin zeminine ait mermer (beyaz) ve renkli taş (koyu yeşil) döşeme parçaları ve *templon* giriş açıklığında kullanılmış olabileceğini düşündüğümüz 19 cm. çaplı mermer sütun parçası bulunmuştur. *Templon* apsis başlangıcının merkezinden 4.67 m. uzaklıktadır. *Templon stylobatı*nı oluşturan taşlarının genişliği 24 cm., giriş kısmındaki eşiğin genişliği ise 30 cm.dir. Bulunan parçalar arasında topuzlu balüsterler olması ve *templon* arşitravı olabilecek parçalara henüz rastlanmamış olması *templon*un alçak tipte olabileceğini göstermektedir.

+417 kotunda bulunan yaklaşık 80 cm. uzunluğunda ve 26 cm. çapındaki mermer sütun parçası nef ayrımı sütunlarından birine ait olmalıdır. Sütun parçasının güney ucunun üzerinde +430 kotu civarında ise 47x47 cm. ebatlarında 18 cm. yüksekliğinde ters dönmüş vaziyette Attika B tipi bir sütun kaidesi bulunmuştur. Sütun kaidesi ve sütun parçasının güneyinde +410 kotunda akanthus yaprakları derin oylumlu ve matkap delikli Korinth tipi bir başlık parçasına rastlanmıştır. Bu sütun başlığı parçasının hemen altında güney nef ayrımı *stylobatına* ulaşılmıştır. Nef *stylobatının* üst kotu +395'dir.

Kazı sırasında tespit edilen *templon* düzenlemesine ve nef ayrımına ait mimari plastik malzemeler oldukça zarar görmüş ve parçaları ağaç köklerinin zaman içerisinde toprakta yarattığı hareketlilik ile farklı bölge ve pozisyonlara dağılmıştır. Tespit edilen kuzey ve güney nef ayrımı *stylobatları* (+395 civarı) ve *templon stylobatı* (+388) ise bütünlüğünü ve konumlarını korumaktadırlar. *Templon stylobatında* kazı sırasında parçalanmış halde bulunan balüsterlerin yerleştirildiği demir şaftların dahi kısmen yuvalarında bulunduğu tespit edilmiştir. *Naosun templon* önündeki döşemesi ise çok büyük oranda bütünlüğünü kaybetmiştir. Kazı alanının kuzeyinde, +386 kotuna doğru döşemeye ait mermer karo ve üçgen yeşil ve mavi kayrak taşı döşeme parçaları serbest ve dağınık bir halde, zaman zaman ters dönmüş bir şekilde fazla sayıda görülmeye başlamıştır. Güneyden kuzeye, kuzey nef ayrımı *stylobatına* doğru gerçekleştirilen kazı çalışmasında nihayet döşeme tarzını anlamamızı sağlayacak *in-situ* bir kısma +377 kotunda rastlanmıştır. Bu kısımda, kilise doğrultusuna göre çapraz bir şekilde yerleştirilmiş olan mermer karolar ve onların arasında kalan kısımların üçgen kayrak taşı ile doldurulması şeklinde bir *opus sectile* uygulaması bulunmaktadır. Alan içerisinde bu zemin kaplamasının altyapısını oluşturan iri tuğla kırıklı beyaz kireç harcı, dokusunu kaybetmiş bir şekilde +375/+384 kotları arasında yer almaktadır. *Opus sectilenin* batısında +385 kotunda bordürü stilize palmet yapraklı kıvrım dal motifli bir delikli levha parçasına rastlanmıştır.

Kazı alanının kuzey yarısında +420/+390 arasında çok sayıda mozaik parçası ele geçirilmiştir. Parçaların nasıl bir eser meydana getirdiği anlamamakla birlikte *nucleusun* inceliği ve *tesseralarının* küçüklüğü nedeniyle duvar ya da apsis yarım kubbesi mozaığına ait olabilecekleri düşünülmektedir. Kazı sırasında az miktarda kiremit ve tuğla parçalarına da rastlanmış olup, moloz taşlardan başka kemer ve apsis yarım kubbesinde kullanılmış olabileceğini düşündüğümüz kum taşları da görülmüştür.

Kilisedeki bir diğ er kazı alanı olarak *nartheks*in güneybatı köşesi belirlenmiş olup buradaki amaç duvar izlerinden varlığı anlaşılan, batıdaki işlevi belirsiz mekanla *nartheks* arasında bir açıklık olup olmadığını anlamak ve *nartheks*in zemin seviyesi ve özelliğinin belirlemektir. Bu alandaki kazı çalışmasında *nartheks*in batı duvarının güney kısmında, kuzey yanı moloztaş örgü, güney yanı ise kireçtaşından yapılmış profilli bir söve ile belirlenmiş olan 110 cm. genişliğinde kapı açıklığı tespit edilmiştir (Resim: 6). Yaklaşık +470 kotu civarında üç parçaya ayrılmış 150x40x30 cm. ölçülerinde büyük bir mimari blokla karşılaşılmış olup, bu blok olasılıkla kapının lentosu olarak kullanılmıştır. +490 ve +450 kotları arasında levha, paye başlığı, sütünce başlığı parçaları çıkarılmıştır. Parçaların kullanım alanları net olmamakla birlikte kapıda, kapının üzerinde yer alan bir pencerede ya da devşirme olarak duvar örgüsünde kullanılmış oldukları düşünülmektedir.

Alanda +410 kotu civarında mozaik parçaları gelmeye başlamıştır. Ancak yoğun moloz yıkıntı sebebiyle, kazılan alandaki mozaik tamamen tahrip olmuştur. Mozaik zeminin dere taşlarından ve kireç harçla yapılmış bir *statumen* üzerine yerleştirildiğ i anlaşılmıştır. Güneybatı köşede üst kotu yaklaşık +430 civarında bir bordür düzenlemesi ile karşılaşılmıştır. Zemin den sonra 7 cm. yüksekliğinde taş plakalar süpürgelik olarak duvara monte edilmiş olup, bu düzenlemenin üzerine 6 cm. genişliğinde ve 2 cm. kalınlığında mermer plakalar diklemesine yerleştirilmiştir. Bu plakaların dışta kalan kenarı yarım daire kesitlidir ve bu şekilde duvarda kaval silme görünü şü oluşturulmuştur. Bu örnek, bu tip bir uygulamanın Olympos'ta ilk kez *in-situ* olarak belgelenmesini sağlamıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse Olympos III No.lu kilisede gerçekleştirilen sezon çalışması sonunda yapının inşa tarihine, *templon* tipine ve zemin döşemesine dair verilere ulaşılmıştır. Tespit edilen malzemelerin arasında topuzlu balüster parçalarının bulunması ve *templon* arşitravına dair bir iz bulunamamış olması, yapının alçak tipte bir *templon* ile donatıldığını göstermiştir. *Naosta*, hemen *templon*un batısında tespit edilen döşemeye çok benzer döşemeler daha önceki yıllarda 5 .yüzyıl sonu 6. yüzyıl başına tarihlendirilen Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi'nde de bulunmaktadır³. *Templon*un mimari plastik malzemeleri ile kuzey ve güney *stylobat* önünde ve üzerinde bulunan sütun başlık ve kaide parçaları da çoğunlukla 5. yüzyıl

³ Öztaşkın, G. K. (2013) *Olympos Antik Kenti Episkopeion Yapı Topluluğ u*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 96-97, 112-113.

sonu – 6. yüzyılın ilk yarısını işaret etmektedir⁴. Yapının duvarlarının malzeme-teknik özellikleri de Olympos içi karşılaştırma yapıldığında 6. yüzyıla yerleştirilir⁵. Bu üç veri şu an için yapının en erken 5. yüzyıl sonu ile en geç 6. yüzyılın ortalarında inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

VII No.lu Kilise (S6/V)

Olympos antik kentinde Bizans Döneminde inşa edilmiş toplam sekiz kilise bulunur. Bu yapıların mimari özelliklerinin bir bütün olarak ele alınması ve ortak özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla S6/V sektöründe yer alan kilisede bitki temizliği yapılmıştır (Plan: 1).

Kilise üç nefli ve tek apsislidir. Yaklaşık 3 m. yükseklikte korunmuş yarım daire planlı apsis duvarında üç sıra tuğladan yapılmış bir band görülür. Apsiste üç pencere açıklığı yer aldığı anlaşılmaktadır. Kilisenin batısında dikdörtgen planlı bir *nartheks* yer alır. *Nartheksten naosa* giriş her nef eksenindeki birer kapıyla sağlanmıştır. Kilisenin nef ayrımının *stylobatlar* üzerinde sütunlar ile sağlandığı anlaşılmaktadır. Yapının beden duvarlarında moloztaş, köşelerde kabayonu kesmetaşlar kullanılmıştır. *Stylobatlarda* ise devşirme malzemeler kullanılmıştır (Resim: 7). Kilisenin güneyinde kapıları güneye açılan mekanlar görülür. Bu durum yapının güneyinde Büyük Hamam ve liman arasında uzanan doğu-batı doğrultulu bir sokak bulunduğu na işaret eder.

S6/IX Sektöründeki Mansio'da Yapılan Çalışmalar

Caddesinin kuzey yakasında yer alan konut caddeye bakan yarısında iki katlı düzenlendikleri anlaşılan dokuz mekana sahiptir. Kuzeyinde ise oldukça geniş bir *atriumu* bulunur. *Atriumun* duvarları kenarında da küçük mekanlar bulunduğu anlaşılmaktadır. Yapının plan özellikleri *mansio* tarzı bir konaklama birimi olabileceğini düşündürmektedir. Yapıdaki ilk çalışmalar 2012 yılında bitki ve moloz temizliğiyle başlamıştır. 2013 yılında ise yüksek durumda korunan duvarların zarar görmemesi için konsolidasyon çalışmaları yapılmıştır.

⁴ Sertel, S. (2016) *Olympos Piskoposluk Kilisesi ve Vaftizhanesi Liturjik Taş Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 43-96.

⁵ Uzun, M. C. (2015) *Olympos Antik Kenti Erken Bizans Dönemi Dini Yapılarında Malzeme ve Teknik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 72-108.

2016 sezonundaki çalışmalar yapının batısında yer alan 2 ve 3 No.lu mekânda gerçekleşmiştir. Çalışmaların amacı bu alanda yapıların yerleştiği zemin kotunun tespit edilmesidir. Olympos kazıları çerçevesinde kentin kuzeyindeki Yolmacı Sırtı eteklerinden gelen suyun yapılara zararının önlenmesi amacıyla dereye aktarılması planlanmaktadır. Suyun biriktiği alan günümüzde Gölbüşü Mevkii olarak adlandırılmaktadır. Bu alan batıda *mansionun* kuzeyine, doğuda ise *episkopeion* ve mozaikli yapı arasına kadar yayılmaktadır. *Episkopeion* ve mozaikli yapıdaki kazı çalışmaları sayesinde bu alanların kotları bilinmektedir. *Mansiodaki* çalışmalarla bu bölgenin de zemin kotlarının alınması sağlanmıştır.

Mekân 2’de yapılan çalışmalarda +625 ve +620 kotları arasında bol miktarda yumru büyüklüğünde çakıl taşı ve kiremit tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda kapı eşiğinin olması gereken yerde +607 kotunda yapının temel taşları çıkmıştır. Olasılıkla yapının eşik taşı sonraki dönemlerde sökül müştür. Mekân 2’deki çalışmalar +615 kotunda bırakılmıştır. Mekân 2 de bulunan seramikler 6. yüzyıla ait olup çoğunluk olarak saklama kaplarıdır. Mekân 3’te başlanan çalışmalarda +577 ve +600 kotları arasında yapının inşası sırasında kaba yonu taşlardan kırılan taş yongaları bulunmaktadır. Taş yongalarının alt kotunda ise +577 ve +552 kotları arasında dere çakıllı dolgu toprak bulunmaktadır. Mekânın kuzeydoğusunda yer alan açıklıkta +621 kotunda kapı eşiği tespit edilmiştir. Kapı eşiği iki parça olup hemen önünde +597 kotunda yan yana dizilmiş dört adet yapının blokajına ait ve eşik taşının kaymasını önlemek için konulmuş taşlar bulunmaktadır. Yapının zemini parçalanmış olup, tespit edilen zemin parçalarından yaklaşık olarak 9 cm. kalınlıkta olduğu belirlenmiştir. Blokaj üzerine kiremit parçaları dik bir şekilde serilerek aralarına çakıl taşı yerleştirilmiş, üzerine içinde kireç harcı, kiremit parçaları ve agregalardan oluşan harç dökülmüştür. Eşik önünde 100x50 cm. ölçülerinde yapılan sondajda +552 kotuna kadar inilmiştir. Mekânın geri kalan kısmında yapılan çalışmalar +602 kotunda bırakılmıştır.

Mekân 2’de az sayıda seramik buluntuya rastlanmıştır. Mekan 3’te çalışmalar esnasında blokaj altından ve üstünden seramikler çıkmıştır. Servis, mutfak ve depolama kaplarının yoğunluktadır. Seramik buluntular üzerinde yapılan hamur ve form değerlendirmelerine göre mekanın blokaj altında tespit edilen ilk kullanım evresi 5. yüzyıla aittir. Blokaj üstü seramiklere göre 6. yüzyılda mekân kullanılmaya devam edilmiştir.

Çevre Düzenlemesi Çalışmaları

Olympos antik kentinde kazı çalışmalarının tamamlanmasının ardından 19 Eylül – 30 Kasım arasında Antalya Müzesi Müdürlüğü denetiminde çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmaların büyük bir bölümü S7/VIII sektöründe *episkopeion* kompleksinin kuzey batısındaki mekanlarda yürütülmüştür. Olympos kazısının ilerleyen sezonlardaki planlamasında *episkopeionun* kuzeyinde konumlanan Roma Dönemi tapınağının önündeki dolgunun temizlenmesi planlanmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemine ait tapınağın *cella* duvarının güney bölümü ayakta. *Prostasis* ait mimari öğeler ise yıkılmış durumdadır. Yıkıntılar arasında arşitrav ve *geison-sima* blokları gibi üst yapıya ait ayrıca sütun, sütun başlıkları gibi taşıyıcı sisteme ait parçalar görülmektedir. Oldukça büyük bloklardan oluşan bu parçaların kaldırılması planlanmaktadır. Söz konusu bu parçaların düzenli bir şekilde istiflenmesi ve belgeleme çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi için söz konusu mimari blokların yerleştirileceği geniş bir depolama alanına ihtiyaç duyulmaktadır. Yıkıntı halindeki blokların tapınakla olan bağlantılarını kopartmamak ve ileride yapılabilecek bir rekonstrüksiyon çalışmasında işlemleri kolaylaştırmak adına alandan çok fazla uzaklaştırılmadan depolanması gerekmektedir.

Bu amaçla *episkopeion* içerisinde *viridarium* ve batısındaki M7-8 ve 9'da ayrıca kuzeyindeki M10-11 ve 12'de çalışılmıştır (Plan: 2). Mekanlar arasındaki geçişi sağlayan kuzey-güney ve doğu-batı doğrultulu iki koridorda da çalışılmıştır. Çalışmalara öncelikle bitki temizliğiyle başlanmıştır. Moloz temizliğinde arkeolojik katmanların zarar görmemesi için her mekan kendi içinde ele alınmış ve her mekanın gözlenen en alt seviyesine kadar moloz temizliği yapılmıştır. Bu duruma bağlı olarak her mekan farklı kot seviyesinde tesviyelenmiştir. Çalışmalar esnasında mekan içlerinde 40-90 cm. arasında moloz temizlenmiştir (Resim: 8).

Bu çalışmaların yanı sıra ören yeri genelinde temizlik ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Mozaikli Yapı içerisindeki ikinci kata ait mozaikler ve *episkopeion* içerisindeki *peristylde* bulunan *implivium*, zarar görmelerinin engellenmesi amacıyla, jeomembran örtü üzerine endüstriyel ponza ile örtülmüştür.

Küçük Buluntu Çalışmaları

Olympos antik kentinde 2016 yılı çalışmalarında kazı çalışması yapılan S7/VIII ve S7/VII sektöründeki *trikliniumda*, S7/VI sektöründeki kilisede ve

S6/IX sektöründeki *mansio* olarak adlandırılan yapı kompleksinde seramik buluntular ele geçmiştir. Kazı çalışması tamamlanan *triklinium*da bulunan parçaların 651 tanesi mutfak kaplarına, 359 tanesi depolama kaplarına, 230 tanesi servis kaplarına, 67 tanesi ticari kaplar olarak adlandırabileceğimiz *amphora* türü parçalara, 56 tanesi pişmiş toprak kandillere ve 98 tanesi de *unguentarium* türündeki ticari kaplara aittir (Çizim: 1). *Mansio* Mekân 2’de az sayıda seramik buluntuya rastlanmıştır. Bunlardan 4’ü servis, 10’u mutfak, 3’ü ticari, 2’si depolama kaplarına ait parçalardır. *Mansio* Mekân 3’te yapılan çalışmalarda seramik buluntular mekânın kullanım evresini daha kesin olarak göstermektedir. Burada 58 servis kabı, 46 mutfak kabı, 12 *amphora* ve 9 depolama kabı parçası bulunmuştur. Pişmiş toprak kandillere ait 3 parça mevcuttur. S7/VI sektöründeki kilisede yapılan çalışmalarda 8 adet *amphora* gövdesine ait seramik parçası bulunmuştur (Şekil: 1).

2016 kazı çalışmalarında toplam 122 adet kırık parçalar halinde cam buluntu ele geçirilmiştir. Buluntular şişe, kandil ve pencere camı parçaları olarak gruplanabilir. Gövde parçaları çoğunlukta olmakla beraber, kaide ve ağız kenarı parçaları da ele geçmiştir. Tercih edilen renklerde mavi, açık mavi, yeşil, açık yeşil, sarı, beyaz kullanılmıştır. *Triklinium* kazılarında 37 gövde, 29 pencere camı, 21 kaide, 21 ağız, 1 kulp, 1 çubuklu kandil ve 1 tanımsız parça ele geçirilmiştir (Şekil: 1). *Mansio* Mekan 3 içerisinde 4 gövde, 1 pencere camı ve 1 kaide; *Mansio* Mekan 2 içerisinden 3 gövde ve 1 kaide parçası ele geçirilmiştir. Buluntular Akdeniz çevresindeki yerleşimlerde 5-7. yüzyıl kontekslerinde ele geçirilen parçalarla paraleldir.

Kazı çalışmalarında maden eser olarak 1 halka, 1 tutamaç ve toplam 116 adet çivi ele geçmiştir. Çiviler arasında topuz başlı, kare kesitli gövdeye sahip örnekler çoğunlukta. Baş çapları 1,2 ve 2,2 cm. arasında, uzunlukları 2 ve 8 cm. arasında değişmektedir. Çatı kurgusunda kullanılmış örneklerin yanı sıra mobilya aksamı olarak kullanılmış olabilecek örnekler de bulunmaktadır.

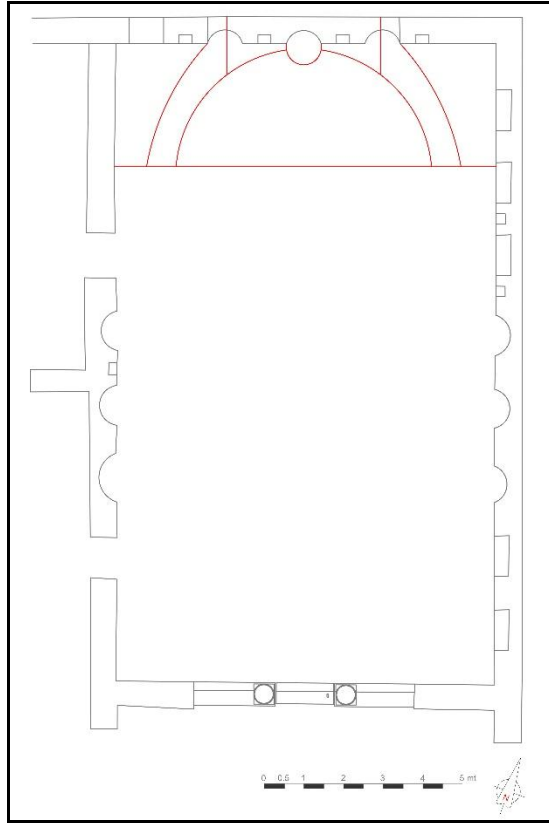
Hidrojeoloji Çalışmaları

Sığ bir yeraltı suyu tablasının üzerine kurulmuş Olympos antik kentinin kuzeyinde S7/VIII-VII ile S8/VIII-VII sektörlerinde kalan alanda su birikmesi söz konusudur (Harita: 1, Plan: 1). Olympos kazıları çerçevesinde kentin kuzeyindeki Yolmacı Sırtı eteklerinden gelen ve günümüzde Gölbüşü Mevkii olarak adlandırılan alanda biriken suyun yapılaraya zararının önlenmesi

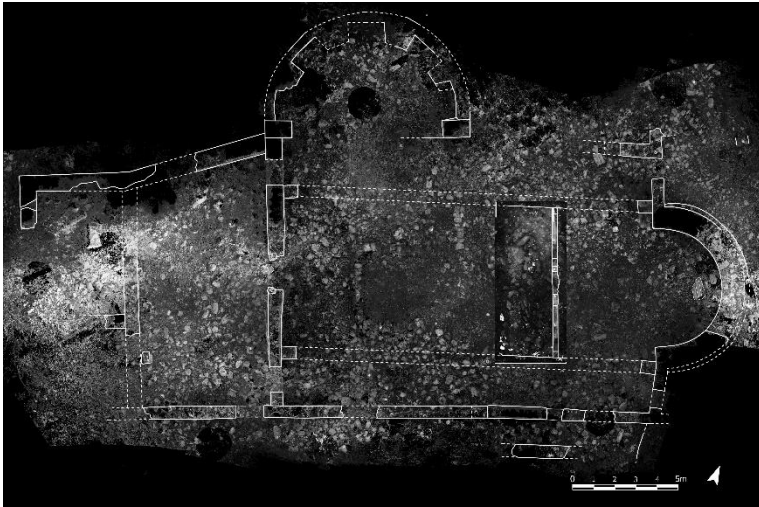
amacıyla dereye aktarılması planlanmaktadır. Bu amaçla yürütülen proje⁶ kapsamında kentin jeolojik yapısının belirlenmesi, su kaynaklarının tespit edilmesi, yağış rejimine bağlı olarak su kaynaklarının gücünün ölçülmesi, akım kanallarının belirlenmesi ve biriken suyun nasıl tahliye edilebileceğine dair, MODFLOW-USG sayısal akım modeli GMS (Groundwater Modelling System) ara yüzü kullanılarak hidrojeolojik bir model hazırlanması hedeflenmektedir. Elde edilecek modelleme sonucunda kazı çalışmalarının yapılabilmesi için su altında kalan antik yapıların susuzlaştırılması, eski drenaj kanallarının aktif hale getirilmesi, yeni drenaj kanalları veya kuyular gibi çeşitli yöntemler ile antik yapılara zarar vermeyecek şekilde hidrojeoloji projesinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda; Gölbüşü Mevkii olarak adlandırılan bataklık alanda, Antik Dönem su tahliye kanallarının bulunduğu nekropol caddesinde ve deniz suyu seviyesindeki yükselmenin ölçülmesi amacıyla sahil bandında çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalarda kurak dönem su seviyesini tespit etmek için Geocomp Ground Penetration Radar; yeraltı hidrostratigrafik katmanların tanımlanması için düşey yönlü ağırlık düşürmeli sismik enerji kaynağı kullanılmıştır. Detaylı yer altı haritasının oluşturulması için ofis ortamında analiz ve değerlendirme çalışmaları devam etmektedir. Elde edilen ilk veriler Gölbüşü Mevkii'nin Antik Dönemde de su toplama havzası olarak kullanılan yapay bir gölet olarak düzenlendiğini düşündürmektedir.

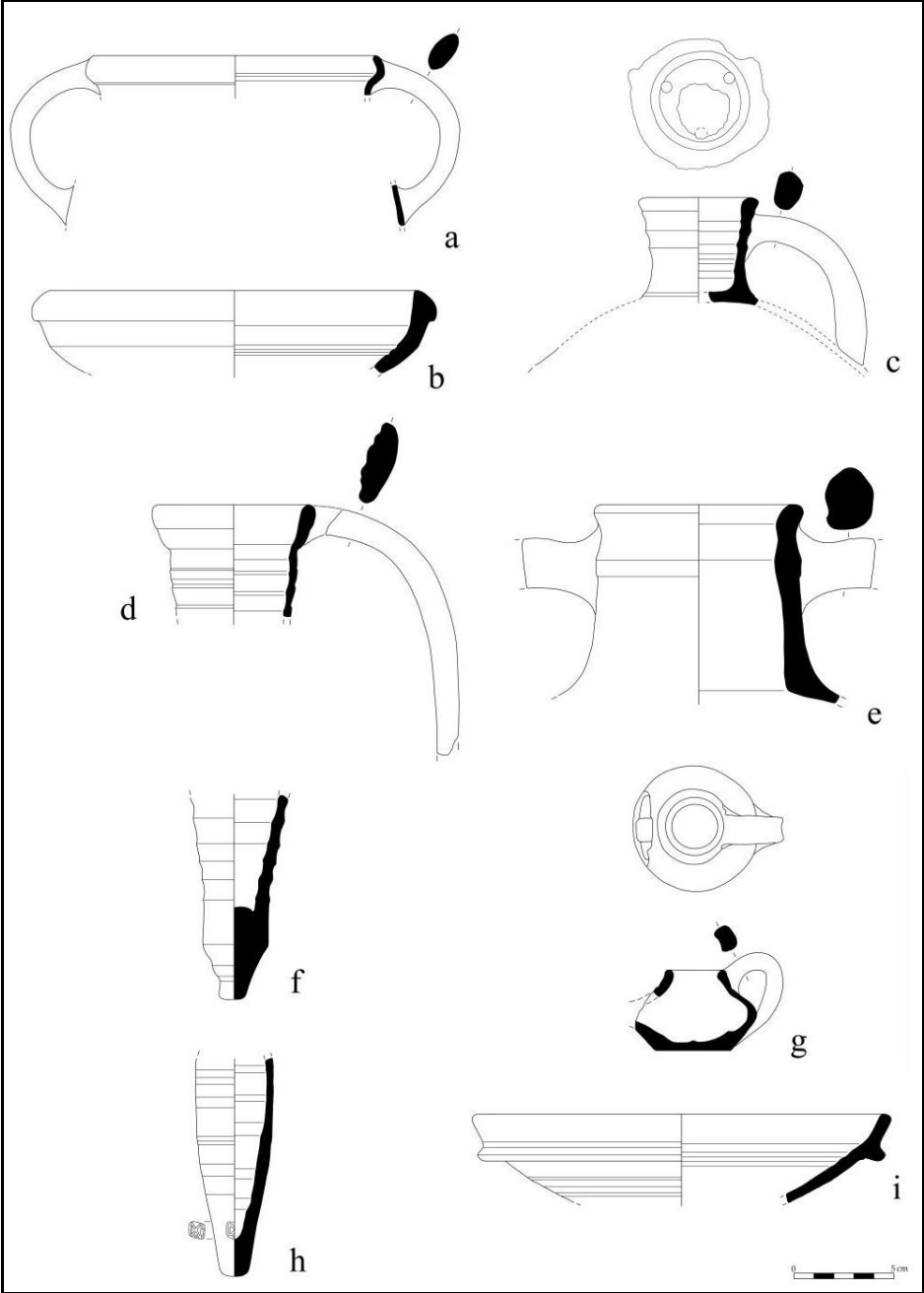
⁶ Yrd. Doç. Dr. Emrah Pekkan'ın yürütücülüğünde devam eden söz konusu proje Anadolu Üniversitesi Proje Birimi tarafından desteklenmektedir.

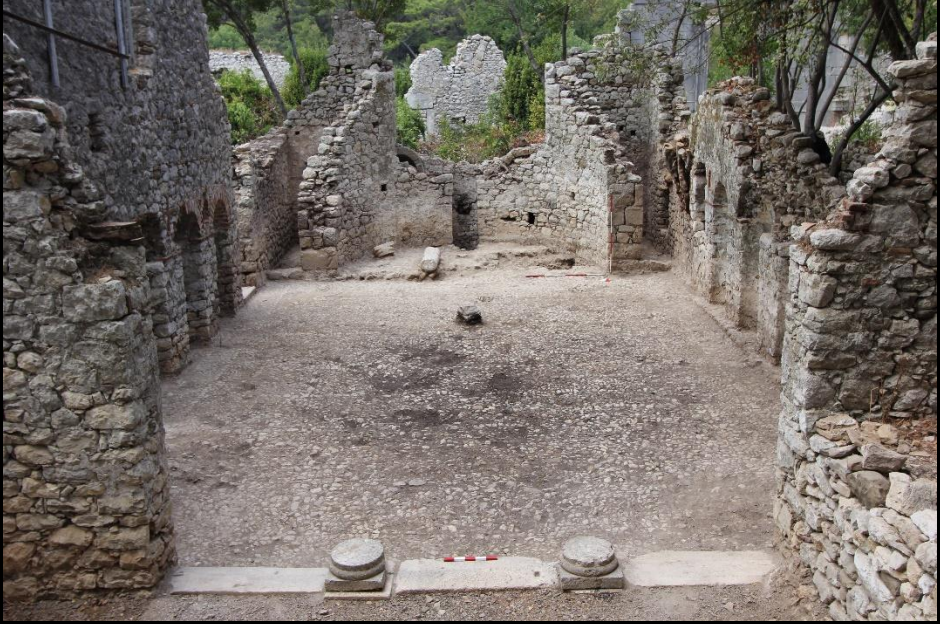
Plan 3: *Triklinium* planı.

Plan 4: Ortografik görsel üzerinde III No.lu kilisenin planı.

Çizim 1: Seramik buluntular.

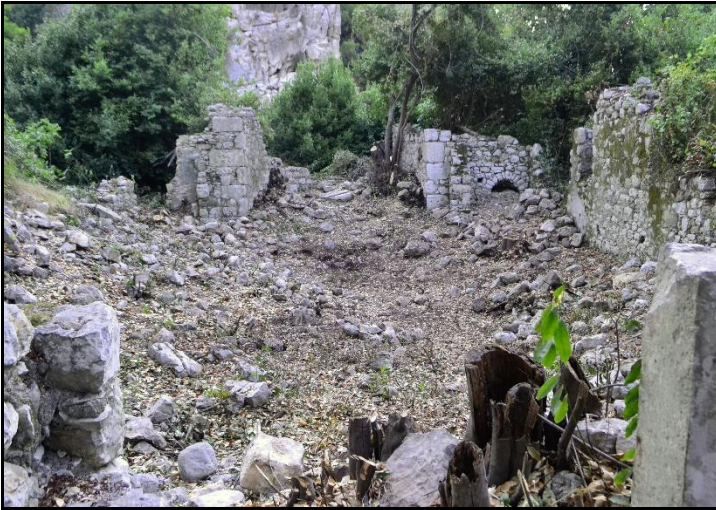
Resim 1: *Triklinium* güneyden genel görünüşü.

Resim 2: *Triklinium* köşe odaları.

Resim 3: *Triklinium* kuzeyden genel görünüşü.

Resim 4: III No.lu Kilise, *nartheksten naosa* bakış.

Resim 5: III No.lu Kilise *templon*un batısındaki kazı alanı.

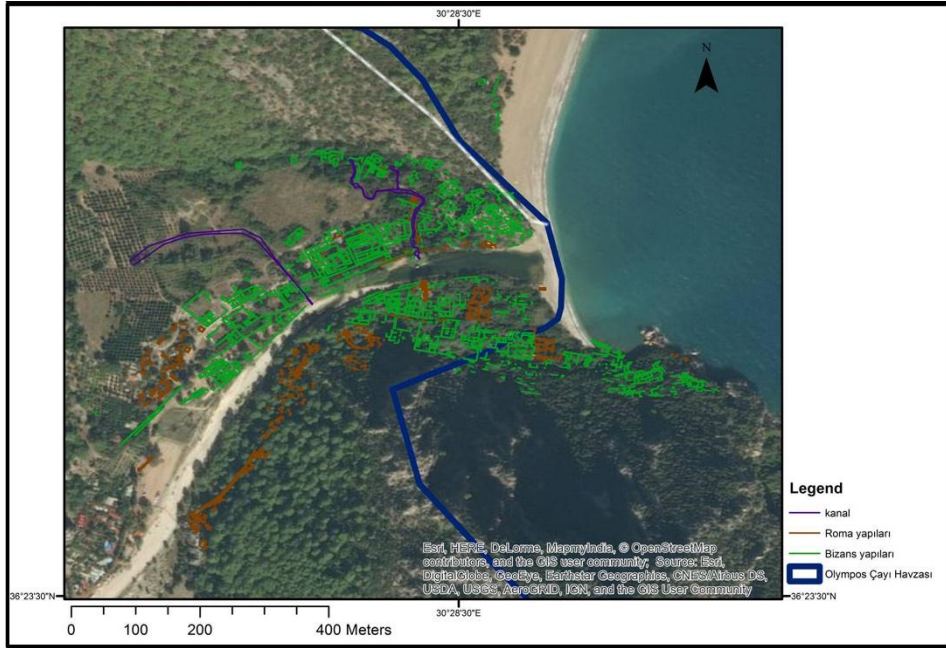
Resim 6: III No.lu Kilise *nartheks*in güneybatısındaki sondaj alanı.

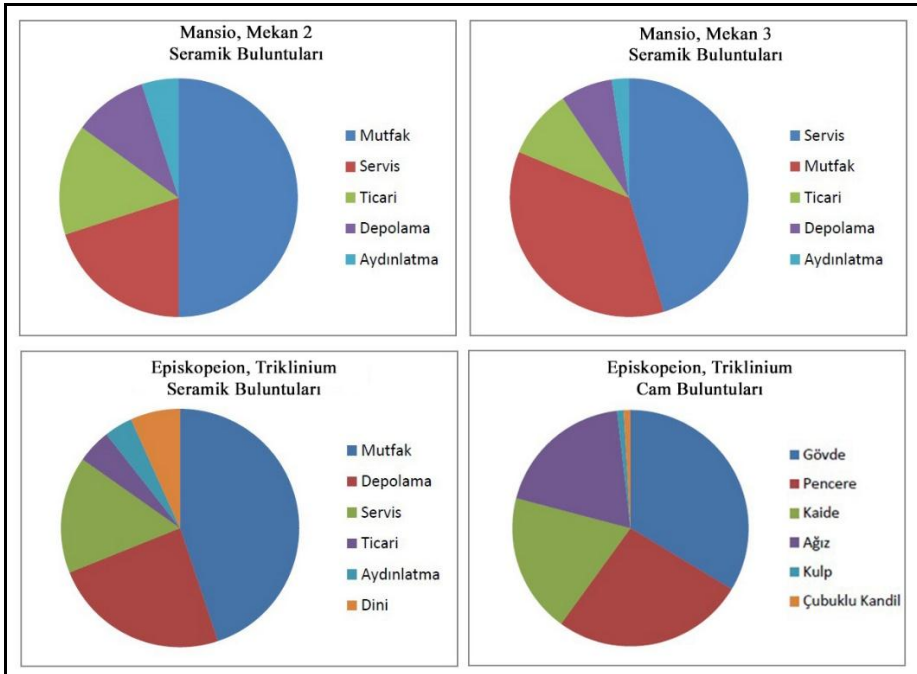
Resim 7: VII No.lu Kilise batıdan genel görünüş.

Resim 8: *Episkopeion*daki *viridarium* ve çevresindeki mekanlar.

Harita 1: Olympos yer bulduru haritası.

Şekil 1: Kazı çalışmalarında ele geçirilen seramik ve cam buluntuların türlerine göre dağılımı.